

“Musiki Şehidi” Rauf Yekta Bey¹

Fatma Adile BAŞER²

Özet

Ömrünü Türk Musikisine vakfederek hizmetle geçiren Rauf Yektâ Bey, özellikle son 10 yılı süresince ve vefatının hemen öncesinde, bu vakfedişin aksine istikamette gelişen sarsıcı olay ve durumlara şahit olmuştur.

Milletin ortak duygu dili ve ses hafızası demek olan musikisinin aşığılanma, itilip kakılmalarla eğitimden kaldırılması; kültürel varlığına kastedilmesi; bu yolda acımasızca ve suret-i haktan görünerek resmî, gayr-ı resmi ağız birliği muhiti yaratılması karşısındaki derin hüznü ve nihayet ölümünden hemen bir ay önce, Türk müziğinin resmen devrin en muteber yayın organı olan Radyolardan da kaldırılarak icrasına ve dinlenmesine konan ipotekle karşılaşması, onun hayat sebebini de elinden almış, içine düştüğü hastalıkla birlikte çaresizlik ve yeis psikolojisi onu ölüme sürüklemiştir.

Nitekim Cemal Reşit Rey, merhumun cenazesinde Mesut Cemil ve Ruşen Ferit Kam’a dönerek onu “musiki şehidi” olarak nitelemiştir. Bildirimiz, gelişen olaylar etrafında Rauf Yekta Bey’in son yıllarındaki psikolojisini tahlil sadedinde olacaktır.

Saygılarımla...

Anahtar Kelimeler: Tarihî Türk Musikisini Tasnif ve Tespit Heyeti, Dârülelhan, Türk Musikisinin Susturulması, Bir Tükeniş Şahit Oluş.

¹ Bildirimiz vefatına yakın Rauf Yekta Bey’in psikolojisini anlamaya çalışan bir değerlendirme olarak kaleme alınmıştır. Bu sebeple metin, sempozyumda sunulduğu şekliyle korunmuştur.

² SaÜ Devlet Konservatuvarı emekli öğretim üyesi (Yrd.Doç. Dr.), baser.fatma.adile@gmail.com DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0125

Rauf Yektâ Bey a Martyr of Turkish Music

Abstract

Rauf Yektâ Bey had to live through his final decade on this earth, witnessing a long series of devastating blows to Turkish music on which he devoted his entire life. Turkish music—the nation’s emotional language and vocal memory—was removed from educational curricula with contempt. A concerted effort, both official and civil, generated a coalition in society in opposition to Turkish music, which ruthlessly threatened its very existence. In Rauf Yektâ Bey’s final weeks, the government officially banned radio broadcasting of Turkish music, taking hostage both the performance of and listening to Turkish music within society. Rauf Yektâ Bey passed away helpless and in despair, having his life’s purpose extinguished before his eyes, a psychology which, along with his illness, led to his death. Indeed, during Rauf Yektâ Bey’s funeral, Cemal Resit Rey referred to him as a martyr of Turkish music. This paper analyzes Rauf Yektâ Bey’s psychology in the years leading up to his death within the context of such developments.

Keywords: Tarihî Türk Musikisini Tasnif Ve Tespit Heyeti, Dârülelhan, Silencing of Turkish Music, Witnessing an Extinction.

Değerli hocalarımızı, öğrencilerimizi ve tüm dinleyicilerimizi saygı ve sevgiyle selamlıyor, bu vefalı organizasyon için tüm emeği geçenlere teşekkür etmek istiyorum.

Büyük bir felsefe, iman ve aşkın eseri olarak tarih sahnesinde boy göstermiş Türk medeniyetinin, erbabınca bilinir ki, ortaya koyduğu muazzam eserin bütün unsurlarında, o felsefe ve iman, kendi lisanınca dile gelmiştir. Bu meyanda musikimiz, o kültürün sese bürünmüş halinden başka bir şey değildir. Medeniyetimiz yekpare bir ruh taşımaktadır. Bu ruhun hikâyesi, kadîm bir geçmişe dayanıyor. Arkasında Bilge Tonyukukların, Farâbilerin, İmam Maturidîlerin, İbni Sinaların, Yusuf Has Hacıplerin, Hoca Ahmet Yesevîlerin, Yunus Emrelerin, Meragalıların, Fuzûlîlerin varlığı, o medeniyet vücudunun kalbi gibi, sarsılmaz bir ritimle yer almıştır. Bu medeniyet son derece yaratıcı, daima taze bir nitelikle, Tanrı kavramındaki durmadan doğuş esprisine paralel olarak, kendini yenileyen bir coşkun nehir gibi, ulaştığı yeni kuşakları da kendi bütünlük ve coşkusuna kata kata aka gelmiş. Galip ve efendi niteliğini asla yitirmeme titizliği göstermiş. Ancak tarihin bir cilvesi olarak, kendisini yaratan ontolojisiyle bağını, zaman içinde tedricen kaybetmiş.

Türk kültür tarihi, geçirdiği ontolojik değişim ve dönüşümleri, gerçekçi bir akl-ı selimle analiz etmekte zaafa düşmüş. Medeniyetimiz, kendisini yaratan özgün varlık anlayışını yitirmenin maliyetini, çok ağır bir biçimde yaşamış. Birçok kültürel alanda bu özgünlüğün sahneden çekilişi, musikimize göre daha erken tarihlere bağlı iken, musikimiz istisnâ bir yaşama gücüyle, niteliğini büsbütün kaybetmeden Rauf Yektâlara kadar ulaşabilmiş.

Medeniyetimizin ontolojik zeminini kaybetmesi, mesela eğitim hayatında medreselerde, veya bir üst kavramla söylessek; epistemolojik alanda, daha erken dönemlerde gerçekleşmiş. Bunun askerî, idârî ve toplumsal alanlardaki örnekleri ise, 20. Yüzyılın başında, toplumun kendine ve değerlerine olan güvenini yerle yeksân edecek ağır sonuçlara yol açmış. Tanzimat, Meşrutiyetler, Trablusgarb savaşı, Balkan savaşları, I. Dünya savaşı ve nihayet İstiklal harbi şartlarında, toplumumuzun elitleri, can havliyle yeni bir hayat yaratma mücadelesine girdiklerinde, ne yazık ki, konunun ciddiyetiyle uyumlu derinlikte, kültürel analizlere fırsat bulamamışlar. Medeniyetimizin mahiyetini ve bütünlüğünü göz önünde tutan ve o bütünlüğe yaraşan tarzda, bir kararlar manzumesi oluşturamamışlar. Çünkü hem çok aceleleri vardı, hem de düşmanı teskin etme mecburiyetiyle davranıyorlardı.

Musikimiz, mimari gibi, edebiyat gibi, hukuk gibi, idârî örgütlenme gibi yabancı sistemlere teslim olduğumuz alanlara göre, içindeki ateşi korumayı başarmıştı. Ama onun da bünyenin bütünlüğüne yeniden can verecek ölçüde takat göstermesi mümkün olamadı. O musiki ki, ta Hunlardan beri, gök gürlemeleriyle yarışan kös ritimleri eşliğinde 1826’ya kadar gelmişti. Ama diğer kurumlardaki çöküşün faturasından, o da payına düşeni aldı.

İtrîlerin, Kutbunnayîlerin, Dedelerin gönlünden dökülen terkipleriyle Mi’rac yolculuklarına eşlik eden, Mevlevî âyinlerinin yükseltici nefesleri, ham beşeri tutup, Neşâtî Dedelere, Şeyh Galiplere dönüştüren metafizik gücü, Rauf Yekta ve benzerlerine kadar gelebilmişti. Ama genel çöküşün, kültürümüze karşı yarattığı güvensizlik, musikimizin içinde taşıdığı ateşe rağmen, Timur’un diri diri gömdüğü Sivas halkı gibi adeta diri diri gömüldü.

Rauf Yekta Bey, ömrünü Türk musikisine vakfetmiş, tarihi, literatürü, nazariyatı, icra problemleri, bestecilerin gün ışığına çıkarılması, repertuarın unutulmamasını sağlamak amacıyla eserlerin notayla tespiti, musikinin eğitimi, musikimize karşı cephe oluşturarak alınan karar ve tutumlar karşısında polemiklere girmek de dahil olmak üzere, musikimizi ilgilendiren ne varsa canhıraş, bütün gayretiyle onu kuşatmaya, eksiklerini tamamlamaya çalışmış bir musiki kahramanıdır.

Kahramanıdır diyorum, çünkü bu kelime, kelimenin özü ve oluşumu itibariyle, kahrı üzerine alan, kahrı bertaraf etmek için uğraşan kimsenin sıfatıdır aslında. İşin maddî mânevî her türlü cefasını, zorluklarını yani kahrını üstlenmek ve üstesinden gelmek üzere çare üretmeye çalışmak, bu yolda varlık göstermek, elbette nadir şahsiyetlerin harcıdır. Rauf Yekta Bey, milletin ortak duygu dili ve ses hafızası, kültürel kimliğinin yapı taşı demek olan musikisinin aşığılanma ve itilip kakılmalarına yenik düşmeyen bir üslupla, Türk musikisini asırlardır taşıdığı, hemen bütün meseleleriyle kucaklamıştı.

Ancak vefatına kadar geçen son on yıl içinde, onun kahrına kahr ekleyen can yakıcı, “keşke olmasaydı” dedirten, toplumun maruz bırakıldığı, sonuçları maalesef devam eden travmatik olaylara şahit olmuştur.

1926’da, İnkılapların işletildiği bir süreç söz konusudur. Bu meyanda, medya aracılığıyla, “musiki inkılabı” tartışmaları patlak verir. Hemen ardından konu resmiyet kazanır. “Talim ve Terbiye Heyeti”nin de kabul etmesiyle “Maarif Vekâleti Sanayi-i Nefise Encümeni” yani “Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Komisyonu”, devrin resmî belgelerinde “alaturka” adıyla geçen Türk Müziğinin eğitimine son verir. Resmî açıklamayla biri Ankara’da, diğeri de İstanbul’da olmak üzere iki yeni konservatuvar kurulacağı ve bu okullarda sadece Batı müziği öğretileceği açıklanır. Devrin gazetelerinde peş peşe “Resmî müesseselerde alaturka musiki ilga edildi”, “Türk Çocuklarına yalnız Garb musikisi öğretilecek” “artık bu musikiden tarih derslerinde bahs olunacak”, “Alaturka musikiye elveda” başlıkları atılır ki, bu yasak 50 yıl sonra, o da ite kaka, zar zor, 1976 da eğitime başlayan Türk Musikisi Devlet Konservatuvarının açılmasına kadar sürmüştür.

Rauf Yekta Bey’in “Şark musikisi nazariyatı ve Tarihi” dersinin hocası olarak görev yaptığı Darülelhan’ın Alaturka Bölümü, söz konusu kararla birlikte tamamen lağvedilmiş ve Türk mûsikisi öğretimi de kaldırılmıştır. Rauf Bey, Darülelhan’ın Musiki muallimleri adına, yazdığı bir arz mektubunda; bu kararın aleyhimizde izi kalacak bir tarihî hata olacağını, bu sebeple icraya konulmamasını, Türkiye Reis-i Cumhûru Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’ne iltica ile arz etmişse de sonuç alamadığı ortada.

Darülelhan’da Türk mûsikisi çalışmaları, yeni kurulan Türk Mûsikisi İcra Heyeti ve “Tarihî Türk Mûsikisi Eserlerini Tasnif ve Tesbit Heyeti” adlı iki kurulun faaliyetiyle sınırlandırılır. Rauf Yektâ Bey’in başkanlık ettiği heyete, Sanayi-i Nefise Encümeni tarafından gönderilen talimatnamede; “katiyen tedris ve tâlim mahiyetinde olmamak şartıyla ve ancak tedrisat olmadığı günlerde konservatuvarda çalışabileceğinin bildirilmesi” konusuna, hep birlikte eğilip, bunun anlamı üzerine düşünelim.

Elindeki hazinenin değerini ve yaratıcı gücünü müdrük ve batmakta olan medeniyetinin acısıyla kıvranan bir adam için bu görev, düz biyografilerde bir unvan gibi görünse de aslında vakıa bunun tam tersinedir. Çünkü ona deniyordu ki, “evet, bu repertuarı toplu. Ama zinhar yeni kuşaklara öğretmeye kalkışma! Bir müze malzemesi olarak toplu, ama toplumla temasına izin verme, al bu musikiyi göm” demekti bu. Rauf Yekta, bu heyette devrin üstad musikişinaslarıyla birlikte, mücâhidâne bir gayretle, bu nisyân dalgasından tutabildiklerini kurtarmak uğruna, adeta savaş alanından yaralı toplayan bir sıhhiye askeri gibi çabaladı.

Vefatından hemen önce, Türk müziğinin devrin en muteber yayın organı olan Radyolardan resmî bir kararla değil, bir bakanın sözlü talimatıyla icrasına ve dinlenmesine konan ipotekle karşılaşması, onun hayat sebebini de elinden almış, içine düştüğü hastalıkla birlikte çaresizlik ve yeis psikolojisi onu ölüme sürüklemiştir.

Nitekim Tasnif heyetinde birlikte çalıştığı Ali Rıfat Çağatay’ın, ölümünden 4 gün kadar önce gönderdiği geçmiş olsun mektubunda; “Gazetelerde gördüğünüz musiki havadisi ve ortaya atılan türlü türlü rivayetler yüzünden ne derece üzüldüğünüzü biliyorum” diyerek (Doğrusöz Dışiaçık 2018: 94), Yektâ’nın derin kederini teyit ediyor ve haberlerin asılsızlığı konusunda bu kabil bir ilganın mümkün olamayacağı yolunda onu iknaya çalışıyor. Bir milleti, kendi müziğinden mahrum etmek, yeryüzü tarihinde emsali görülmemiş, akla vicdana sığar bir karar değildir, çünkü.

Nitekim, Ruşen Ferit Kam da merhum için yazdığı bir anma yazısında; eski İstanbul ve Ankara radyolarından Türk Musikisi yayınlarının lüzumsuz ve faydasız bir gayretle kaldırılmasının Rauf Yekta Bey’i, nasıl yaraladığını, uğrunda 40 sene büyük gayretler, emekler harcadığı bir sanatın, böyle uluorta bir hiçliğe doğru sürüklenmek istenmesinin, merhumu ne kadar üzdüğünü açıkça anlatıyor.

Rauf Yekta gibi, olağan üstü muhtevalı, gayretli ve o derecede hassas bir müzikologun, millî idarece eğildiği saha ve ilmüne itibar gösterilmemesine mukabil, öykündüğümüz Batı dünyasının Farmer, Lavinyak, Baron Derlanjer gibi önde gelen müzikologları büyük değer veriyorlardı. İşte o Rauf beyin, radyolardan Türk müziğinin kaldırılma kararını duyduğunda, nasıl bir çaresiz ıstıraba düştüğünü tahayyül edebilirsiniz.

Kasımda Türk müziği yayını kaldırılıyor, Ocak ayında Yekta rahmet-i rahmana yönelmekten başka çare bulamıyor.

Ardından Lüküs hayat bestekârı Cemal Reşit Rey’in ona yakıştırdığı sıfat ne kadar manidar: “Mûsikî şehidi” diyor.

Harp meydanındaki yaralılara bakmakla mükellef, sıhhiye askerlerine kurşun sıkmak, savaş hukukunda bile yasaktır. Cemal Reşit Rey, nispeten yeni jenerasyonun insaflısı imiş ki, girdiği yeni müzik güzergâhına rağmen Rauf Yekta'ya bir şeref madalyası takmış ve büyük acı gerçeği o iki kelimenin içine sığdırmış.

Neredeyse 100 yıl sonra biz bugün Rauf Yekta Bey'i ve onun büyük hizmetini takdir sadedinde, isminin arkasında toplanmış bulunuyoruz. Bizler bugün o mağlubiyet anaforundan kurtulduk çok şükür. Ama işgalci güçlerin vatan toprağından sürülüp atılması gibi, medeniyetimizin uğradığı kötü muameleden kurtarılması, musikimizin güncellenip nesillerimizle tekrar buluşmasını sağlamamız, Rauf Yekta ve hem demi olanların fikirlerini ve hedeflerini tekrar içtenlikle sahiplenmemiz; sanat dünyamızın içine yuvarlandığı trajik anafordan kurtularak, düşmüş olan medeniyet bayrağımızı tekrar göndere çekmemiz gerekiyor.

Bu duygu ve düşüncelerle beni dinlediğiniz, ıstırabımı paylaştığınız için teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

Doğrusöz Dışiaçık, N. (2018). Himayeden Yoksun Alaturka Musiki ve İlm-i Musikide Şahsi Teşebbüsler: Rauf Yekta ve Ali Rifat Beyler, Gülçin Yahya Kaçar (ed.) Kuruluşunun Yüzüncü Yılında Darülelhan'a Armağan, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı